

VOORWOORD

Boekmanstichting-Bibliotheek
Herengracht 415 - 1017 BP Amsterdam
Tel. 243739

Sinds de verschijning van de nota 'Naar een nieuw museumbeleid' onder de toenmalige minister van CRM Van Doorn hebben de Nederlandse musea in het middelpunt van de belangstelling gestaan. Aanvankelijk, omdat de oude notie van de cultuurspreiding door het kabinetsstreven naar spreiding van kennis, inkomen en macht was verkeerd in de toverformule 'decentralisatie'. Spoedig daarna, omdat er bestuurlijk en vooral financieel weinig meer te spreiden bleek; de crisis had toegeslagen en daarmee werden begrippen als inleveren, korten en - het lelijkst van al - afbouwen troef. Diensten werden samengevoegd, ministeries gereorganiseerd, consultantschappen opgeheven en musea financieel in het nauw gedreven. Reddingsacties leken prioriteit te krijgen, temeer omdat het voorbeeld van de rijksoverheid vaak, al dan niet vrijwillig, bleek te worden gevolgd door provincies en gemeenten. Deze ontwikkelingen stonden haaks op de explosief toenemende belangstelling van het publiek voor cultuur, natuur en geschiedenis in het algemeen en de musea in het bijzonder - een belangstelling die als we de officiële statistieken mogen geloven zelfs die voor het populaire voetbal is voorbijgestreefd.

Ook in Overijssel werd de toekomst van de musea met zorg tegemoet gezien. Weliswaar betoonden gemeenten zich ten opzichte van de lokale instellingen nog altijd zeer coulant, maar het gebrek aan interesse bij de provinciale bestuurders - die bij het afstoten van taken door het rijk toch voor de eerste opvang zouden moeten zorgen - leek onheilspellend. Groot was dan ook de vreugde, toen in augustus 1983 zowel minister Brinkman als gedeputeerde Dijkstra tegenover de gezamenlijke musea verklaarden, dat er wat hen betreft niet verder zou worden bezuinigd en dat de decentralisatie gepaard zou moeten gaan met een eenvoudige overdracht van de beschikbare subsidieaandelen.

Het leek de afdeling Musea, Oudheidkunde, Monumenten van de Culturele Raad Overijssel daarom nuttig om zijn derde studiedag te wijden aan het museumbeleid. Op vrijdag 24 februari 1984 kwam een forum van deskundigen onder leiding van raadsvoorzitter Schelberg in het provinciehuis te Zwolle bijeen, om een deskundig licht te laten schijnen over de regionaal-historische musea, de natuurmusea, de kunstmusea en de voor musea noodzakelijke algemene voorzieningen. Het tijdstip bleek uitmuntend gekozen: niet alleen was het overleg tussen het provinciaal bestuur en het ministerie in een beslissende fase gekomen, maar ook had het College van GS zojuist een voorlopig standpunt ingenomen met betrekking tot de grotere musea in Overijssel. Heet van de naald kon de gedeputeerde, die de dag officieel opende en ook aan het forum deelnam, verslag doen; alle betrokken instellingen waren in de gelegenheid om direct te reageren.

De studiedag 'Museumbeleid in Overijssel' heeft daarmee een belangrijke bijdrage geleverd aan de meningsvorming bij museummedewerkers, bestuurders en beider adviseurs. Het verdere verloop van de discussie binnen deze provincie lijkt er op te wijzen dat de museale belangen serieus worden genomen en het is te hopen, dat niet alleen het behoud, maar ook de groei en bloei van alle musea er door zullen worden bevorderd.

F.D. Zeiler
zomer 1984

INHOUD

J. van Waadenoijen Regionaal-historische musea	4
M. Dekkers Natuurhistorie in en buiten musea	13
Eerste discussieronde	14
J.J. Heij Een museum voor moderne kunst in Overijssel?	15
J.G. Berkhout Zin en onzin van centrale voorzieningen	18
Tweede discussieronde	27
Literatuur	33
Lijst van deelnemers	34
Colofon	36

Mij is gevraagd vanuit mijn ervaring als medewerkster aan het museumproject Noord-Brabant vandaag in circa 20 minuten iets te vertellen over regionaal-historische musea in het licht van de voorgenomen decentralisatie van het museumbeleid. Omdat de op handen zijnde decentralisatie het gevolg is van beleidsvoornemens van het Rijk zoals die in de nota 'Naar een nieuw museumbeleid' werden neergelegd en ook omdat hetgeen ik over mijn onderwerp te zeggen heb in het licht van die nota gezien moet worden, wil ik voor alle duidelijkheid nog even die beleidsvoornemens in herinnering brengen. Het door de nota gewenste beleid hield in:

1. een gedentraliseerd museumbeleid;
2. een duidelijke taakverdeling tussen de overheden;
3. een op elkaar afgestemd beleid van de overheden ten aanzien van de musea en van de musea onderling waarbij overlappingsen, dubblures en lacunes in de collecties zoveel mogelijk vermeden dienen te worden;
4. financiële decentralisatie en de afwezigheid van koppelsubsidies;
5. een zodanige spreiding dat herhaald museumbezoek mogelijk is;
6. een harmoniserend en participatiebevorderend beleid.

De museumnota ontwierp een stelsel voor de verantwoordelijkheidstoedeling dat deze gewenste situatie dichterbij zou kunnen brengen. Dit stelsel hield in, kort gezegd, dat het Rijk verantwoordelijk zou zijn voor de algemene beleidsfuncties voor de museumvoorzieningen van nationaal belang. De gemeenten zouden verantwoordelijk zijn voor musea met een overwegend plaatselijk belang en bij de provincie werd de verantwoordelijkheid gelegd voor de regionale museumvoorzieningen.

Teneinde te kunnen beoordelen welke musea van nationaal, welke van regionaal en welke van lokaal belang konden worden geacht ontwikkelde museumnota richtlijnen voor het opstellen van criteria die de gewenste indeling van het museumbestand mogelijk zouden moeten maken. Wat de nota voorstelde is het volgende:

Musea van nationaal belang:

' het verzamel- en presentatiebeleid van deze musea moet uitgaan boven het regionale verband en verder voldoen aan een of meer van de volgende criteria:

1. samenhang vertonen met taken van de rijksoverheid;
2. een uitgesproken Nederlandse ontwikkeling vertonen of een wezenlijk Nederlands onderdeel in een internationale ontwikkeling;
3. van wezenlijk belang zijn voor bepaalde wetenschappelijke disciplines;
4. een belangrijke fase vertegenwoordigen in de museologische ontwikkeling.

Behalve bovengenoemde criteria is de uiteindelijke opname in de rijksplanning afhankelijk van het al dan niet reeds (voldoende)

REGIONAAL-HISTORISCHE MUSEA

vertegenwoordigd zijn van het verzamelgebied in de rijksplanning en van een aantal andere overwegingen zoals de kennelijke behoefte aan informatie door de musea op het desbetreffende gebied, en de mogelijkheid een dergelijke collectie alsnog te vormen.

Voor musea van regionaal belang denkt de nota aan criteria als:

- de regionale identiteit dient een van de uitgangspunten voor verzamel- en presentatiebeleid te zijn, dat wil zeggen dat de algemene aandachtspunten benaderd zullen worden op een wijze die de mensen in de regio het meest aanspreekt;
- de regionale identiteit rechtvaardigt bepaalde accenten, maar mag niet leiden tot een eenzijdig aanbod.

Om een eenzijdig aanbod te voorkomen formuleerde de nota de eis dat in de regio in elk geval collecties aanwezig en toegankelijk dienden te zijn op de gebieden van beeldende kunsten (met inbegrip van toegepaste kunst), archeologie, regionale geschiedenis en oudheidkunde, volkskunde, natuurlijke historie en techniek (met inbegrip van zogenaamde industriële archeologie). Hieraan voegt de nota toe: deze is bij uitstek een aangelegenheid met sterke regionale aanknopingspunten. Alsof dat ook niet zou gelden voor geschiedenis, volkskunde, kunst, archeologie en natuurlijke historie, maar dit terzijde.

Voor musea van lokaal belang worden geen criteria gegeven.

Het zal duidelijk zijn dat het welslagen van het in de nota voorgenomen beleid in hoge mate afhangt van de mogelijkheid criteria te ontwikkelen aan de hand waarvan kan worden uitgemaakt welke musea voor verantwoordelijkheid van het Rijk, welke voor die van de provincie en welke voor die van de gemeenten komen, en dat de toekomst van menige instelling zal worden bepaald door de plaats die men hem wil toekennen in het museumbestel. Daarom zou ik regionaal-historische musea nu vooral willen benaderen vanuit het perspectief van de criteria, die het zowel de overheden als de musea duidelijk moeten maken welk museum hoeveel krijgt, van wie en op grond waarvan.

Nog voor de inventarisatie van de musea in Noord-Brabant voltooid was, moest geconstateerd worden wat ook reeds door anderen was geschied, dat een indeling van de bestaande instellingen in musea van nationaal, regionaal en lokaal belang op grond van de collecties niet haalbaar is. De collecties zijn slecht onderling te vergelijken en kunnen tegelijkertijd van lokaal, regionaal en nationaal belang zijn. Het was duidelijk dat een andere invalshoek gekozen moest worden, maar welke? Uiteindelijk hebben we gekozen voor de functie die het museum gezien als voorziening vanuit de overheid zou moeten of kunnen hebben.

Daarbij wordt de overheid uiteraard beperkt in zijn mogelijkheden door de bestaande instellingen met hun bestaande collecties. Een goed museum stamp je niet van de ene dag op de andere uit de grond (en ook niet in de grond). Anderzijds zijn collecties geen statische gegevens. Ze kunnen samengevoegd, gesaneerd, herverkaveld, aangevuld worden, kortom als de collectie niet is zoals hij zou moeten zijn, kan er iets aan gedaan worden. Overigens moet men de mogelijkheden op dat gebied ook niet overschatten.

Het is uiteraard niet mogelijk in het korte tijdsbestek van 20 minuten alle overwegingen te schilderen die hebben geleid tot het alternatief voor de museumnota dat ik u wil voorleggen.

Wij zijn uitgegaan van de doelstellingen van de museumnota, die wij in essentie onderschrijven, waarbij wij ons voortdurend hebben afgevraagd of deze wel middels het door de nota voorgestelde beleid gerealiseerd konden worden, en zo niet, hoe dan wel. Voorts zijn wij uitgegaan van de overweging dat musea om doelmatig te functioneren dienen te beschikken over vrij grote collectiebestanden die eisen stellen aan huisvesting en personeel, waardoor het vrij kostbare instellingen zijn, hetgeen beperkingen oplegt aan de mate waarin spreiding mogelijk zal zijn enerzijds, anderzijds dat spreiding van met name de op voorlichting en/of educatie gerichte activiteiten het besef van het belang van natuur- en cultuurbehoud kan vergroten en participatie aan bepaalde vormen van cultuur bevorderen. Tenslotte heb ik mij verdiept in de vragen als waarvoor dienden en dienen musea, wat is hun plaats en functie in de samenleving, wat is de betekenis en het doel van het verzamelen, wat voor verzamelingen zijn er, op welke wijze worden ze gebruikt, hoe ontstaan leemtes, doublures en overlappingsen.

Op grond van gewoonlijk niet expliciet geformuleerde doelstellingen van de verschillende instellingen die zich als museum presenteren laten zich vier typen onderscheiden:

- musea, permanente instellingen die de materiële getuigenissen van de mens en zijn omgeving verwerven, behouden, wetenschappelijk onderzoeken, presenteren en hierover informeren voor doeleinden en studie, educatie of genoegen;
- bezoekerscentra, accommodaties waarin de bezoeker, individueel of in groepsverband, informatie kan krijgen over en waar belangstelling gewekt kan worden voor de natuur, cultuur, en recreatieve mogelijkheden van de omgeving;
- aangeklede monumenten, waaronder worden verstaan kastelen, woonhuizen, boerderijen, bedrijven of andere bouwwerken die dusdanig zijn ingericht dat de oorspronkelijke functie van het gebouw erdoor duidelijk wordt; verwante instellingen die in stand worden gehouden ter nagedachtenis van een bepaalde persoon of gebeurtenis.

-kunstgalerijen, instellingen die uitsluitend voorwerpen verzamelen en tonen van kunst (nijverheid) in het kader van kunst als auto-noom verschijnsel. In zijn zuivere vorm komt een dergelijke instelling in Nederland niet voor. De meeste kunstmusea in Nederland vervullen zowel een museumfunctie (gespecialiseerd cultuurhistorisch museum zo men wil) als een galerijfunctie.

De hier genoemde instellingen zijn niet onderling verwisselbaar, met elkaar vormen zij het beleidsterrein van de overheden voor de musea, waarvan de hoofddoelstellingen, voor het Directoraat-Generaal Culturele Zaken van het toenmalige CRM geformuleerd, neerkomen op cultuurbehoud, -spreiding en -participatie. Wat het directe cultuurbehoud (in ruimste zin) betreft, komen twee typen instellingen in aanmerking: de musea en de aangeklede monumenten.

Verzamelen en wetenschappelijk bewerken van collecties komen alleen de musea toe (bezoekerscentra met authentieke voorwerpen of aangeklede monumenten moeten voor hun verplichte inventarissen terecht kunnen bij de musea).

Wat betreft spreiding en participatie, komen behalve musea en aangeklede monumenten ook bezoekerscentra in aanmerking. Spreiding en participatie kunnen tenslotte ook bevorderd worden door de aanwezigheid van tentoonstellingsmogelijkheden al dan niet in culturele centra.

Na met deze kunstgreep, zo u wilt, het bestaansrecht van allerlei instellingen die men gewoonlijk niet als serieuze musea kan of wil beschouwen, naar ik hoop, verzekerd te hebben, wil ik mij verder richten op de eigenlijke musea die de ruggegraat van het museumveld vormen.

Het lag in de bedoeling van de museumnota niet alleen een taakverdeling tussen de overheden tot stand te brengen maar ook voor de verzamelterreinen van de musea onderling. Leemtes, doublures en overlappings dienden daarbij te worden vermeden. Nu zijn die inherent aan het museumwezen en het zal daarom ook heel moeilijk zo niet onmogelijk zijn een stelsel te ontwerpen waarbij geen leemtes, doublures of overlappings zijn aan te wijzen. Van dit streven is daarom afgezien.

Onder de bestaande instellingen die men als museum zou kunnen aanmerken, kan men globaal twee typen onderscheiden: grote nationale veelal door de staat gestichte en/of betaalde instellingen die vaak internationaal georiënteerd zijn en nauwe banden onderhouden met wetenschappelijke disciplines; daarnaast tal van gewoonlijk kleinere musea die voor het merendeel zijn voortgekomen uit de belangstelling voor de cultuurgeschiedenis 1) (in mindere mate

de natuurlijke historie lijkt het) van de eigen plaats of streek van (al dan niet amateur) onderzoekers op de gebieden van onder meer geschiedenis, heemkunde, archeologie en dergelijke. Gewoonlijk is de gemeente van vestiging de enige of belangrijkste subsidiënt voor zover het niet om een gemeentelijke instelling gaat.

De collecties van deze instellingen zijn vaak heteroog van samenstelling wat als nadeel soms weinig wetenschappelijke diepgang kan hebben, als voordeel dat de voorwerpen in een bredere cultuurhistorische context kunnen worden getoond en bestudeerd dan in sterk gespecialiseerde musea mogelijk is.

Uitgaande van de feitelijke situatie zou ik voor het beleid twee typen musea willen onderscheiden:

Nationale musea. Hiertoe behoren de musea die op grond van hun verzamelingen als representant kunnen worden beschouwd van de Nederlandse cultuurhistorie (en waar ik cultuurhistorie zeg bedoel ik ook natuurlijke historie) voor zover die een materiële weerslag heeft gekregen.

- Deze musea presenteren wat algemeen is in de Nederlandse cultuurhistorie.
- Ze leggen zich toe op wat eigen is voor de Nederlandse cultuur.
- Ze weerspiegelen de belangstelling van de Nederlander voor andere culturen en landschappen.

Het is de bedoeling dat de musea die tot dit type behoren gezamenlijk de materiële getuigenissen van de Nederlandse mens en zijn omgeving verzamelen en presenteren, waarbij ieder museum zich toelegt op bepaalde aspecten hiervan. Door hun (inter)nationale karakter zijn zij niet direct plaatsgebonden. Om redenen van doelmatigheid zullen de grote (universiteits) steden het meest geëigend zijn als vestigingsplaats.

Tot het tweede type behoren de regionale musea, die op grond van hun verzamelingen als representant beschouwd kunnen worden van de cultuur- en/of natuurlijke historie van de plaats van vestiging en het daarmee (cultureel) verbonden gebied. Het is de bedoeling dat elk museum van dit type in principe alle materiële getuigenissen van de mens en zijn omgeving uit het gebied waarop het zich richt, verzamelt en presenteert. Gezamenlijk bestrijken deze musea de culturele regio's die zich in Nederland laten onderscheiden.

De aard van de verzamelingen zal worden bepaald door de natuurlijke gesteldheid en de cultuurhistorische ontwikkelingen van het gebied, alsmede de specifieke belangstelling van het publiek die zich niet tot de eigen regio hoeft te beperken. Op grond van de vaak vergelijkbare natuurlijke gesteldheid en nauw verwante cultuurhistorische ontwikkelingen van de gebieden die zich als culturele regio's laten onderscheiden valt een meer of minder grote overeenkomst in het verzamelde materiaal te verwachten.

Door voor het gebied typische verschijnselen, ontwikkelingen of gebeurtenissen als uitgangspunt van presentatie- en verzamelbeleid te nemen kan men het eigen gezicht van het museum, de eigen culturele identiteit (wat dat ook moge zijn) van een gebied beklemtonen. De plaats van vestiging is bij voorkeur de gemeente die het culturele middelpunt van de regio is.

Voor het museumbeleid zijn beide typen musea van even groot belang. De nationale musea zijn de overkoepelende musea (niet hetzelfde als moedermusea) die het mogelijk maken de regionale en lokale natuur en cultuur in hun nationale samenhang te zien en te bestuderen. Omgekeerd kunnen die nationale en internationale cultuur en natuur niet begrepen worden zonder kennis van wat zich op het regionale en lokale vlak afspeelt.

Bezoekerscentra en aangeklede monumenten zijn voor hun opzet en functioneren voor een belangrijk deel van beide soort musea afhankelijk (ook hierbij dient men niet direct in termen van moeder-museumconstructies te denken; elke instelling dient in wezen autonoom te zijn voor zover het niet om eigenlijk dépendances gaat van een museum).

Wat betreft de taken en verantwoordelijkheden van de overheden kan het volgende worden opgemerkt.

In de museumnota werd de verantwoordelijkheid voor de regionale museumvoorzieningen gelegd bij de provincie. Hierbij dient wel te worden opgemerkt dat onder provincie in de nota werd verstaan de provincie-nieuwe-stijl die het resultaat zou zijn van de toen voorgenomen bestuurlijke herindeling van ons land in circa 24 provincies. Niet alleen zijn die plannen voor bestuurlijke herindeling inmiddels van de baan, ook in het denken over de taken van de provincie is verandering gekomen. Op grond daarvan kwamen we tot de conclusie dat in afwijking van het in de museumnota gestelde de provincie vanwege haar voornamelijk intermediaire functie en de aard van de museale voorzieningen niet de overheid bij uitstek is om een primaire taak op het uitvoerende vlak aan toe te kennen (met andere woorden de directe verantwoordelijkheid voor musea).

Ons alternatieve beleidsmodel ziet er daarom zo uit: Uitgegaan wordt van een museale sector die drie soorten instellingen kent: musea (deze vormen de kern van het beleid), bezoekerscentra en aangeklede monumenten. Deze kunnen op grond van karakter en/of reikwijdte weer worden onderverdeeld in nationale instellingen (waartoe de landelijke musea behoren) en plaatselijke/regionale (waartoe de op de streek georiënteerde musea behoren).

De taak van de overheden ten aanzien van de museale sector omvat de volgende taakelementen en samenhangende activiteiten: planning, coördinatie, uitvoering, ondersteuning, stimulering, structurerend en voorwaardenscheppend beleid. Op grond van de functie van de overheden worden aan het Rijk en de gemeenten de plannende en uitvoerende taakelementen toegewezen, aan het Rijk voor de nationale instellingen, aan de gemeenten voor de plaatselijke/regionale. Zowel Rijk als provincie hebben coördinerende en ondersteunende taken. Stimulering wordt van alle drie overheden verwacht, en structurerend en voorwaardenscheppend beleid voor zover dat niet reeds vervat is in bovengenoemde taakelementen, kan alleen van het Rijk verwacht worden. Gedacht is hierbij aan bijvoorbeeld wetgeving en de regeling van de financiële verhouding.

Hierbij moeten twee opmerkingen gemaakt worden.

1. Essentieel in dit model is wel dat de in praktijk aanwezige pluri-forme taakuitoefening van de gemeenten (grote gemeenten hebben een andere functie en vervullen bijgevolg andere taken dan kleine in de samenleving) ook financieel erkend wordt.
2. De hier gegeven taken zijn taken die de overheden tenminste uitvoeren. Het staat iedere overheid vrij meer voor de museale sector te doen dan er op grond van dit model van hen verwacht kan worden, mits men daarmee niet in het vaarwater van andere overheden komt.

Tenslotte moet nog iets gezegd worden over de wijze waarop wij denken dat dit model gerealiseerd kan worden.

In de eerste plaats zullen de overheden zich afvragen: zijn er voldoende museale voorzieningen? Deze wordt gevolgd door de vraag of deze voorzieningen de hun toegedachte functie kunnen vervullen. (Criteria om dat te bepalen zullen in nauw overleg met de museumwereld zelf opgesteld dienen te worden. In ons rapport is wel een aanzet gegeven.)

Omdat participatie gebaat zal zijn bij een veelzijdig aanbod zullen de collecties ook bij de overwegingen moeten worden betrokken in die zin dat het niet zinvol is een willekeurige instelling met bijvoorbeeld een collectie schoenen die in geen enkele relatie staat tot de streek tot regionale museumvoorziening uit te roepen.

(In het voorgaande is een aanzet gegeven voor het opstellen van criteria waaraan instellingen die men als nationaal of regionaal museum wenst te laten functioneren zou moeten voldoen.)

De volgende vraag is dan: wanneer is de spreiding voldoende ge-waarborgd, met hoeveel musea en waar?

Om dat te kunnen beoordelen zijn wij uitgegaan van de reeds in kaart gebrachte (woon)kernen met regionale uitstraling. Deze kernen kunnen worden ingedeeld in 6 categorieën. Deze categorië-indeling is terug te voeren op de mate van uitstraling van de in

de kernen aanwezige voorzieningen. Van de voorzieningen in de 3 tot en met categorie 6 kernen mag verondersteld worden dat zij een regionale tot gewestelijke uitstraling hebben, er kunnen conclusies omtrent de bereikbaarheid en spreiding getrokken worden, bijvoorbeeld in het alleen in beschouwing nemen van de categorie 5 en 6 kernen, met als gevolg een grofmazig netwerk, of het betrekken van alle 3, 4, 5 en 6 kernen wat tot een fijnmazig netwerk zal leiden.

Een tweede stap voor de verantwoordelijke overheid zal kunnen bestaan uit de keuze of alleen musea of ook anderssoortige museale instellingen bij het te ontwikkelen spreidingsbeeld betrokken kunnen worden. Dit zou bijvoorbeeld het geval kunnen zijn als men concludeert dat de in de musea aanwezige collectiebestanden een te weinig gevarieerd aanbod waarborgen. Aangeklede monumenten en bezoekerscentra kunnen verder gezien worden als een welkome mogelijkheid de presentatie- en educatieve mogelijkheden van de musea aan te vullen of uit te breiden.

De derde stap tenslotte zal moeten zijn het ontstane beeld te filteren en aan te vullen. Zo kunnen er in de praktijk bijvoorbeeld in de grotere kernen museale voorzieningen aanwezig zijn die qua collectie en/of functie niet aan de door de participanten opgestelde maatstaven voldoen, terwijl het ook mogelijk is dat in kleinere kernen collecties aanwezig zijn die volgens hen wel een plaats in het netwerk verdienen.

De samenstelling van het netwerk komt geheel voor de verantwoordelijkheid van de overheden die in zo'n netwerk een hulpmiddel zien bij het vormgeven aan de hun toebedeelde taken. In concreto voor het Rijk bij zijn voorwaardenscheppende en structurerende rol en voor de provincie bij haar coördinerende en stimulerende rol.

Tot slot wil ik er op wijzen dat het van het grootste belang is dat bij het verdelen van de middelen niet telkens alleen naar de belangen van individuele instellingen wordt gekeken, maar dat elke instelling gezien wordt tegen de achtergrond van het totale museumveld, omdat alleen zo recht kan worden gedaan aan de mogelijkheden die de vaak zeer van karakter verschillende museale instellingen afzonderlijk en gezamenlijk hebben.

- 1) Cultuurgeschiedenis is de geschiedenis van onze en andere culturen, waarbij cultuur wordt opgevat in zijn brede zin, namelijk als het resultaat van datgene wat de mens alleen en gezamenlijk onderneemt om zich als individu en soort te handhaven in deze wereld en aan zijn bestaan zin en betekenis te geven door middel van een stelsel van handelingen en tekens.

NATUURHISTORIE IN EN BUITEN MUSEA

M. Dekkers

(samenvatting)

Wie van de natuur houdt, kan het beste een TV aanschaffen. Op het scherm krijgt men chimpansees en bruine beren voorgeschoteld op een wijze, zoals men zich wenst.

Wie 'lid wordt' van de natuur, zal voor teleurstellingen komen te staan. Behalve het pannekoekenhuis is alles saai en vervelend, terwijl het nog slechter met de natuur blijkt te gaan dan toch al in de krant stond. Onder leiding van een bioloog het bos ingaan is helemaal af te raden; zij kwellen zichzelf en hun metgezellen met de meest onmogelijke expedities. De dieren, die men nu en dan nog wel tegenkomt, blijken alle opuitsterven te staan; het gaat hen lang niet zo prachtig, vrolijk en gezellig als uit de kleurenfoto's in de tijdschriften wel opgemerkt zou kunnen worden. Je kunt dus maar beter thuisblijven en in de stad, want nergens is het natuurbesef groter.

Tegenwoordig worden er geen zogenaamde 'woeste gronden' meer ontgonnen. toch interesseert de werkelijke natuur de mensen niet; er moet altijd iets mee gedaan zijn. Daarom oefenen de verenigingen ook zo'n aantrekkingskracht uit:

- Natuurmonumenten met 300.000 leden.
- Dierenbescherming met 100.000 leden.
- Vogelbescherming met 30.000 leden.
- Vogelliefhebbers met 40.000 leden.

Natuurhistorische musea zijn het meest kunstmatig van alles. Hier is de natuur, die zich niet laat ordenen, geordened; hier is het levende materiaal in een dode vorm aanwezig. Biologie is dus per definitie: necrologie. Het spannende, het 'King-Kong-effect' is daarbij voor het publiek hoofdzaak.

De musea tonen echter niet alleen de ordening der wetenschap, maar ook de geschiedenis daarvan. Niet alleen het tentoon gestelde, maar ook de tentoonstelling zelf is dus belangrijk. Dat men teveel verandert en moderniseert in musea en bijvoorbeeld Artis - waar de 19de-eeuwse bebouwing zonder protest wordt afgebroken - is allervreselijkst. Alles moet er fris uitzien, ruiken naar de lente en afgestoft zijn (terwijl stof een heel natuurlijke oorsprong heeft, het is grotendeels achtergelaten door de slijtende bezoekers).

Nederland telt 14 miljoen natuurliefhebbers. Die staan toe, dat:

- aan vivisectie per jaar 1½ miljoen dieren worden opgeofferd;
- aan de plezierjacht 5 miljoen;
- aan de bio-industrie 400 miljoen;
- aan de sportvisserij 1 miljard.

Voor de natuurhistorische musea blijkt dus nog een taak weggelegd, maar dan moeten ze die wel zo gevarieerd mogelijk kunnen blijven uitvoeren.

EERSTE DICUSSIERONDE

De heer Wittgen vestigt de aandacht op de zojuist verschenen 'Hartekretennota' van de Stichting Musea in Overijssel, waarvan exemplaren voor belangstellenden verkrijgbaar zijn.

De heer Hubrecht constateert, dat mw Van Waadenoijen aan de provincie geen grote taak op het gebied van de musea heeft toegedacht; dit in tegenstelling tot het Overijsselse college van gedeputeerde staten, zoals uit het voorlopig standpunt en de toelichting daarop van de heer Dijkstra blijkt. Over laatstgenoemde ontwikkeling toont spreker zich verheugd.

Mw Van Waadenoijen bevestigt, dat in de 'Brabantse' visie de provincie vooral een intermediaire taak heeft en niet zozeer een uitvoerende. In het algemeen zijn (zoals ook uit het onderzoek van haar collega naar de bestuurlijke aspecten is gebleken) gemeenten méér in musea geïnteresseerd dan andere overheden. Overigens staat het iedere overheid vrij dergelijke taken aan zich te trekken, bijvoorbeeld wanneer er sprake is van een echt provinciaal museum. In de meeste gevallen overheerst echter het regionaal en niet het provinciaal aspect.

De heer Dijkstra stelt hier tegenover, dat het regionale aspect uitstekend tot zijn recht zou zijn gekomen binnen de provincies 'nieuwe stijl'; daar deze niet zijn gerealiseerd, vormen de huidige provincies de aangewezen bestuurslaag. De taak van de provincies is aan het veranderen, en wordt wel degelijk meer en meer uitvoerend; het apparaat raakt daarop gaandeweg ingespeeld. Als gedeputeerde is hij voorstander van een pragmatische aanpak: wat is er aan museale voorzieningen, wat is het karakter ervan, waar zouden ze (als het rijk geen duidelijke taken ziet) thuis horen? In een aantal gevallen, bijvoorbeeld de natuurhistorische musea, is het duidelijk dat zowel provincie als gemeenten een taak kunnen vervullen. Daarover dienen nadere afspraken te worden gemaakt.

De heer Jans vraagt zich af, waarom de inhoudelijke aspecten nog niet aan de orde zijn geweest. Waar blijft bij alle discussie over het beleid de mens in de musea?

De heer Zeiler antwoordt dat deze studiedag in de eerste plaats betrekking heeft op het *overheids*beleid en niet zozeer op het verzamel- of presentatiebeleid van de musea zèlf. Dit zal overigens de komende tien jaar het thema worden, waarbij de mens en zijn dagelijks leven centraal zullen komen te staan in de presentatie. De opstelling in het nieuwe Textielindustriemuseum is daarvan een voorbeeld.

Hiermede wordt deze korte eerste discussieronde beëindigd.

EEN MUSEUM VOOR MODERNE KUNST IN OVERIJSSSEL

J. J. Heij

(samenvatting)

Een titel waar een groot vraagteken achter geplaatst moet worden. Maar eerst iets over de situatie in Drenthe ter vergelijking.

Belangrijk verschil tussen Overijssel en Drenthe is dat in Drenthe provincie en regio hetzelfde is: er zijn geen aparte afzonderlijke verdelingen in bijvoorbeeld oost en west. Assen is centrum voor hele provincie. Het Drents Museum, waar ik werk, is niet zoals veel andere provinciale musea een stichting met een apart bestuur, maar staat direct onder GS; het is een dienst net als griffie en waterstaat. Het museum heeft 3 afdelingen: een archeologische afdeling, een historische en een afdeling beeldende kunsten. Die laatste afdeling (de mijne) heeft weer aparte aandachtsgebieden:

- I. Drentse beeldende kunst uit verleden en heden en
- II. Kunst rond 1900 (de collectie van de landelijke Stichting Schone Kunsten rond 1900, die sinds 1977 in het museum in ondergebracht). Beide gebieden komen in het tentoonstellingsprogramma tot uiting. Voor wat betreft de Drentse kunst wordt er naar gestreefd ieder jaar tenminste één expositie te houden over een regionaal hedendaagse kunstenaar of thema (in 1984 bijvoorbeeld 'Van Kei tot Kunst' over hunebedden in de kunst) en één over iets van oudere datum. Verder is er een aankoopbudget van (momenteel) f 45.000,-- per jaar dat voor 5/8e deel aan hedendaagse Drentse kunst moet worden besteed (de overige 3/8e aan oudere Drentse kunst; de Stichting Schone Kunsten rond 1900 zorgt zelfstandig voor aanvulling, hoofdzakelijk via schenkingen).

Het museumconsulentschap voor Drenthe is ook een taak van het museum en wordt wisselend vervuld door de drie afdelingen al naar gelang de gevraagde deskundigheid.

Daarnaast heeft de provincie nog andere bemoeienissen met beeldende kunst. De provinciale kunstuitleen wordt geheel door de provincie gefinancierd, niet alleen organisatorisch, maar namelijk ook voor wat betreft aankopen (sinds dit jaar f 50.000,-- per jaar).

Verder zijn er regelingen voor bevordering van monumentale opdrachten.

Dan nu Overijssel. Een afzonderlijk museum voor moderne (wat is dat trouwens, 20ste-eeuwse?, na de oorlog?, hedendaags?) kunst lijkt me onzin, tenzij de provincie enkele tientallen miljoenen over heeft waar niets anders voor te bedenken valt. Mijs inziens is er voor zo'n apart museum geen voldoende publiek in de regio, geen achterban van enige sterkte. De Overijsselse bevolking zal dunkt me niet uit louter kunstliefhebbers bestaan en weinig geneigd zijn in groten getale naar een museum voor alleen moderne kunst te gaan. Is de concentratie van op moderne kunst gerichte

musea trouwens in ons land al niet behoorlijk groot gezien de toch makkelijk overbrugbare afstanden (Stedelijk, Boymans, Van Abbe, Haags Gemeentemuseum; ook Arnhem laatste tijd vrij actief. Voor Drenthe is bijvoorbeeld Groningen het centrum voor de modernste kunst bij uitstek en vanuit de verste uithoeken binnen een uur te bereiken). Als je de plaatselijke bevolking met moderne kunst in aanraking wilt brengen kan dat mijns inziens het beste in combinatie met andere zaken, dus in een museum dat ook andere gebieden bestrijkt, die dat publiek al wel interesseren. Het meest logische lijkt me dan ook het uitbouwen van bestaande punten, Nijenhuis en Rijksmuseum Twenthe, en die in de gelegenheid stellen goede exposities te brengen met adequate begeleiding.

Dat laatste lijkt me trouwens belangrijker dan uitbreiding van collecties. Publiektrekkende activiteiten zijn mijns inziens vaak waardevoller voor stimulering van kunst, dan louter verzamelen. Bij dat verzamelen moet daarnaast zeker niet gestreefd worden naar zelfde soort collecties als elders reeds zijn. Geen concurrentie met bestaande musea, maar liefst aanvulling, complementair zijn, met nadruk op regionale zaken die elders niet aan bod komen. En daarbij is het zekerniet nodig alleen het allernieuwste na te jagen. Ook de gaten uit het verleden moeten worden gevuld, iets dat heus niet zo veel geld hoeft te kosten; het is een fabel dat werk van gevestigde kunstenaars uit het verleden altijd veel duurder is dan van nog onbekende hedendaagse, dat geldt hooguit voor enkele (inter)nationale beroemdheden maar verder absoluut niet. Het Nijenhuis heeft daarbij al een bijzonder aardige collectie met een geheel eigen karakter, dat juist gericht is op meer traditioneel gerichte kunst van goede kwaliteit die eigenlijk bijna nergens elders wordt verzameld. De collectie Citroen kan waarschijnlijk het beste verdeeld worden over deze beide punten (Nijenhuis en Rijksmuseum Twenthe), want als basis voor iets nieuws is het toch echt onvoldoende (grafiek mag trouwens niet permanent tentoon gesteld worden in verband met verkleuren). Dan kan misschien op het provinciehuis alsnog de 1%-regeling toegepast worden. Want dat is voor een provincie toch ook een belangrijk middel voor stimulering van de beeldende kunst en komt daar veel directer aan ten goede.

Ook verbeteren en uitbreiden van artotheken mag niet vergeten worden in een provinciaal beleid en is bij geringe financiële middelen vermoedelijk een betere manier om kunst en publiek bij elkaar te brengen dan een nieuw museum.

Tot slot: de collectie schilderijen van Rijksmuseum Twenthe moet blijven. Dit is nu de enige kunstcollectie in Overijssel die werkelijk uniek is, niet alleen voor Nederland, maar zelfs voor geheel Europa. Bovendien veel leuker om naar te kijken dan heel veel hedendaagse kunst.

Bij een dergelijk onderwerp is het goed je eerst af te vragen wat bedoeld wordt met centrale voorzieningen voor musea. Vaak zijn deze aangeduid als ondersteuningsinstituten. De laatste tijd is er ook steeds meer sprake van moedermusea, een term waar veel onduidelijkheid over bestaat. Het zijn de instituten die in enigerlei vorm de taak/taken van het (kleinere) museum helpen uitvoeren. Over de taken zou ik willen opmerken dat die voortvloeien uit de door de ICOM aanvaarde definitie van een museum en dat daar onder andere iets van te vinden is in 'Elementen voor een beleidsplan voor een niet-professioneel geleid museum'. 1)

Musea zou je een (historische) spiegel van het totale menselijk bedrijf kunnen noemen, evenals de gezamenlijke bibliotheken of het totaal aan archieven. Deze wat boude uitspraak verdient op verschillende punten relativering. De voornaamste daarvan is wel dat een aantal eenzijdigheden daarin tot uiting komt, zoals een oververtegenwoordiging van kunst in musea en bijvoorbeeld een grote mate van bezitvastlegging in archieven. De spiegel zal dan ook wel een fraai 18e-eeuws exemplaar met vele geslepen facetten zijn, waar je in moet leren kijken.

Alle tot het museum behorende taken kunnen in de ruim 600 musea en oudheidkamers, afhankelijk van de mogelijkheden in meerdere of mindere mate worden uitgevoerd. Het grote museum met een professionele staf van gespecialiseerde mensen kan veel taken verzettten. Het kleine met soms slechts bestuurders en vrijwilligers weinig. Toch kan een klein museum met weinig middelen veel belangrijk werk op goede wijze uitvoeren. Er zijn velen met een zeer gespecialiseerde kennis vooral werkzaam in aan een enkel onderwerp gespecialiseerd klein museum, die de in dat museum noodzakelijke taken zeer goed uitvoeren. Professioneel of vrijwillig maakt in principe niets uit, motivering wel. Het is echter duidelijk dat vele taken niet of slechts ten dele kunnen worden uitgevoerd door gebrek aan gespecialiseerde kennis of ervaring, door gebrek aan materialen of gereedschappen en vooral door gebrek aan geld. Met geld immers zou je in veel gevallen de mensen met gespecialiseerde kennis binnen het museum kunnen brengen en materialen, gereedschappen of werkruimten kunnen verwerven. Hetzelfde geldt uiteraard voor lacunes in collecties en documentatie.

Taken van moedermusea.

Een moedermuseum, evenals vele instituten, kan ten behoeve van permanente of tijdelijke opstellingen objecten lenen, gegevens verstrekken, foto's, tekeningen of documentatie vervaardigen danwel lenen, ja zelfs hele tentoonstellingen compleet met documentatie,

catalogus, vitrines, etc. leveren. Van oudsher kunnen zowel personen als museumbeheerders (wat is het verschil?) bij een aantal grotere meestal gespecialiseerde musea terecht om stukken in hun bezit (collectie) te doen determineren. Daar het museum er vaak in geïnteresseerd is om gegevens en foto's te bezitten van vergelijkbare objecten uit hun collectie, kunnen dergelijke determinaties - en bewerkingen van objecten - wederzijds vruchtbaar zijn.

Collecties met de erbij behorende documentatie en de gespecialiseerde kennis van de beheerders bevinden zich niet alleen in musea maar ook in vele soorten instituten zoals die van de universiteit, of die behorende bij de Koninklijke Akademie van Wetenschappen danwel een der vele soorten oudere genootschappen of verenigingen.

Ook bij het bedrijfsleven zijn verschillende belangrijke collecties. Dan zijn er de archieven met atlanten van kaarten en afbeeldingen in de vorm van prenten, tekeningen en foto's die de streek en soms de bewoners in beeld brengen. Vele overheidsdiensten zoals het IJkwezen, Rijkswaterstaat, ziekenhuizen, het Amsterdams GEB, de ROB, Staatsbosbeheer, Monumentenzorg en vele anderen bezitten belangrijke collecties en kennis.

Soms worden niet-overheidscollecties helaas openbaar verkocht en vallen uiteen zoals de bibliotheek en tekeningencollectie van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs, waarvan veel belangrijk topografisch en technisch documentatiemateriaal voor archieven kon worden behouden, doch lang niet alles.

De collecties zijn natuurlijk pas echt bruikbaar als deze door middel van catalogi ontsloten zijn en als gespecialiseerd personeel daarbij behulpzaam is.

Dat museum en instituten met hun collecties en kennis kleinere musea behulpzaam zijn is heel nuttig, maar dat zij ook maar bij benadering het vele, door geldgebrek niet uitgevoerd of uit te voeren werk zouden kunnen opvangen is uiteraard een fictie. Tot op heden geschiedt de hulp zonder enige beleidslijn, door toevallige omstandigheden waarbij het kennis van mensen de grootste rol speelt.

Een van de zeer vele taken die de museumconsulenten toebedacht werden is een bemiddelende rol te spelen naar al dit soort instituten toe waarvan absoluut geen systematisch overzicht bestaat. Overigens zal het duidelijk zijn dat een ondersteunend instituut of een moedermuseum zelden een complete tentoonstelling op bestelling zal maken of een hele collectie zal determineren en op inventariskaarten brengen of een voorwerp voor eigen kosten zal restaureren. Het zal veelal een samenwerking tussen het steunverlende instituut en ontvangen museum moeten zijn. Beide houden daarmee hun zelfstandigheid en het ondersteunend instituut kan met betrekkelijk weinig middelen in een aantal gevallen vrij breed nuttige gevolgen hebben.

Het Zuiderzeemuseum heeft verschillende oudheidkamers langs de voormalige Zuiderzee met bruiklenen, adviezen en anderszins bijgestaan in de wetenschap dat deze samenwerking niet alleen de collectie, de opstelling of de tentoonstelling in de oudheidkamer verrijkt, maar dat daardoor ook de kennis van het Zuiderzeemuseum wordt verbreed. Bovendien wordt de collectie van het Zuiderzeemuseum in zoverre breder, daar er een beter inzicht in het bestaan van voor een tijdelijke tentoonstelling in het Zuiderzeemuseum van belang zijnde stukken worden verkregen, naast kennis over het gebruik van voorwerpen.

Dit principe geldt ook voor universitaire instituten waar meer kennis kan worden verkregen door onderzoek en bewerking van in kleinere musea aanwezige voorwerpen.

Vele tentoonstellingen zijn ontstaan als leerproject van onderwijsinstellingen die in samenwerking met een museuminstelling worden uitgevoerd. Studenten doen het onderzoek, kiezen voorwerpen, maken teksten en eventueel een catalogus en in samenwerking met het museum wordt een tentoonstelling opgebouwd. Dit gebeurt eveneens bij het onderwijs aan gespecialiseerde academies als de Reinwardt Akademie en de Frederik Muller Akademie.

Goede voorbeelden zijn tentoonstellingen als 'Tot lering en vermaak' in het Rijksmuseum 1976 gehouden en voorbereid door een werkgroep van het Kunsthistorisch Instituut te Utrecht; 'Kunst uit Siena in Nederlands bezit' in het Groninger Museum en het Aartsbisschoppelijk Museum te Utrecht 1969 door het Kunsthistorisch Instituut te Groningen onder leiding van prof. Van Os en de tentoonstelling 'Voorbeeldige Rechtspraak' in 1981 door kunsthistorische studenten aan de VU met het Stedelijk Museum Alkmaar georganiseerd. 'Te Kijk Zetten' was een voorbeeld van samenwerking tussen Reinwardt Akademie en de Brabantse museumconsulenten.

In de nota 'Naar een nieuw museumbeleid' is op deze materie reeds in ruime mate ingegaan.

Hier, maar ook elders wordt in dit verband herhaaldelijk genoemd door het ministerie van CRM en deszelfs opvolger WVC, het Centraal Laboratorium, het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie en de Dienst Verspreide Rijkscollecties (thans Rijksdienst Beeldende Kunst).

Het RKD met grote collecties afbeeldingen naar kunstwerken en fiches met beschrijvingen wetenschappelijk bewerkt en geordend naar kunstenaar, naast collecties topografisch materiaal en andere verzamelingen, kan behulpzaam zijn bij het toeschrijven van een kunstenaar van schilderijen of tekeningen. Maar veel verder gaat het niet. De werkzaamheden zijn gratis; een foto inbrengen van het te onderzoeken werk is verplicht. Men zal er zelf veel documentatie vinden over allerlei onderwerpen door systematisch de afbeeldingen van bepaalde oeuvres van schilders door te kijken.

Het Centraal Laboratorium voor onderzoek van voorwerpen van kunst en wetenschap doet zoals die naam zegt onderzoek naar de staat van conservering van een voorwerp, naar gedane restauratie en geeft adviezen over conservering en restauratie. Vele zaken kunnen er gedaan worden zoals röntgenfoto's maken, pigmentenonderzoek, datering van hout door jaarringonderzoek enzovoorts. Enkele onderzoeken worden ook gedaan door het Gerechdelijk Laboratorium te Rijswijk en het laboratorium van TNO te Delft.

Het Centraal Laboratorium restaureert ook zelf, al is dat thans voor niet-rijksmusea stopgezet. Binnen de instelling is een aantal problemen gerezen en een aantal afdelingen is thans gesloten door het niet vervullen van vacatures.

Getornd is aan het terechte uitgangspunt dat onderzoek en restauratie in één hand pas werkelijk tot verbeterde methoden kan leiden en dat deze twee scheiden tot meer theoretische resultaten zou leiden, theorie en praktijk horen samen te gaan. Aan dit samengaan is thans vrijwel een eind gekomen. Er waren onder andere een afdeling schilderen, polychromie op houten en andere voorwerpen; goudleer en leer; glas en steen; metalen; textiel en papier. Het geplande bulletin is in een proefnummer blijven steken.

Het is erg jammer dat nà een nogal duur uitgevallen IVA-onderzoek op verzoek van CRM gehouden en met een lijvig zij het niet overal even betrouwbaar rapport bekroond er geen enkele maatregel is gevolgd om in de gerapporteerde alarmerende toestand een wijziging te brengen. Dat de grote in het rapport vermelde achterstanden op het gebied van conservering en restauratie niet alle zijn in te lopen moge duidelijk zijn. Centrale steun van de Rijksoverheid - even wat groter - na reeds jaren in de vorm van restauratiesubsidies gegeven te zijn lijkt thans geheel opgedroogd, zowel binnen als buiten het laboratorium.

Een groot museum kan (en moet) zich een of meer restauratieateliers veroorloven, de kleinere kunnen dat niet. De in de rijksnota voorgestelde regionale ateliers met één restaurator zijn vrij duur. Bovendien kan één man niet op efficiënte wijze vele verschillende soorten materialen en technieken beheersen. Hij zal per ander soort object telkens weer onevenredig veel tijd in onderzoek moeten steken.

Gespecialiseerde ateliers die terug kunnen vallen op een Centraal Laboratorium dat niet alleen en enkel advies geeft zijn nodig, naast restauraties uitgevoerd door het Centraal Laboratorium. Een pyramidale opbouw te vergelijken met de bibliotheken lijkt de beste oplossing. Daar is thans geen sprake van.

De Rijksdienst voor Beeldende Kunst, ontstaan uit de Dienst Verspreide Rijkscollecties, de NKS en het Bureau Beeldende Kunst Buitenland, beheert een zeer groot aantal voorwerpen waaronder hele

collecties en legaten, alles eigendom van het Rijk, voorzover zich niet in enig Rijksmuseum bevindende. Naar aard en kwaliteit zeer verscheidene, zo niet willekeurig, zijn er enige belangrijke reeksen en een groot aantal belangrijke voorwerpen bij, veel daarvan bevindt zich in bruikleen bij musea en veel wordt voor tentoonstellingen gebruikt. Een nog groter deel dient als aankleding van gebouwen in gebruik bij overheid en semi-openbare diensten en instellingen.

De Dienst maakt tentoonstellingen van zowel oude als nieuwe kunst. Daarbij is als bezwaar nogal eens naar voren gekomen dat de aard en het onderwerp van de tentoonstelling wat al te vaak eerder aan eigen behoeften of ideeën ontspruit dan zozeer in perifere behoefte voorziet. Er zijn met name door de Culturele Raden vele bezwaren gemaakt om de verschillende delen bijeen te brengen onder één noemer, vooral omdat de inbreng van de afnemers door een centralisatie in sterke mate verkleind zou worden. Bovendien maakt de Dienst vele tentoonstellingen voor het buitenland die via Buitenlandse Zaken verspreid worden endie niet of nauwelijks in eigen land worden getoond, wat in enkele gevallen absurd genoemd zou kunnen worden.

De Rijksinspecteur voor roerende Monumenten leidde vroeger niet alleen de Dienst maar was ook Rijksadviseur met betrekking tot niet-Rijksmusea, voor welke hij een grote steun betekende. Zijn kleine afdeling musea heeft op velerlei wijze adviserend en uitvoerend werk geleverd. Dit werk is later overgenomen door de Rijksconsulenten voor de musea, die thans van het toneel verdwenen zijn.

De Nederlandse Museumvereniging is met haar secties een bron van inspiratie en kennis, waardoor zeer veel musea geholpen worden. Meer om te leren hoe iets moet of te horen waar iets is, dan als instituut dat uitvoert voor de musea.

De Textielhistorische Commissie en recent ook de Nederlandse Kostuumvereniging zijn twee groeperingen die in textielhistorisch en textiel-technische kwesties al vele malen hun nut hebben bewezen met bijeenkomsten, publicaties en adviezen. Ook zij kunnen nauwelijks uitvoerend werk doen.

Wij hebben in ons land, dat vergeleken met elders toch wel zeer kleinschalig is, vele onzer instellingen van cultuurbehoud en cultuuroverdracht volgens rang geordend in pyramiden. Dat schijnt nu ook bij de zo geprezen maar niet wezenlijk gewenste decentralisatie een rol te spelen.

De organisatie van de bibliotheken, van bibliobus en olb naar grote openbare bibliotheken en provinciale bibliotheekcentrale. Daarboven de UKB en vele wetenschappelijke gespecialiseerde bi-

bibliotheken verbonden door de centrale catalogus en tot in de verste uithoek bereikbaar.

Zo zijn ook de archieven naar geografisch belang ingedeeld volgens de verschillende bestuurslagen. Daarnaast bestaan nog vele particuliere archieven veelal gewijd aan een onderwerp gevormd door personen, instellingen of firma's, die geregistreerd zijn in een centraal register.

Ook de musea kennen een soort hiërarchie met nationale (Rijks) musea, provinciale, regionale en grote-stads musea waar meestal méér dan een onderwerp of discipline wordt getoond, lokale musea en oudheidkamers. Daarnaast zijn er vele typen aan één onderwerp gewijde musea die zowel klein als zeer groot kunnen zijn. Tot de laatsten horen dan weer een aantal Rijksmusea.

Het lijkt zinnig om bij versterking van de ondersteuning van kleine musea in de uitvoering van diverse taken de reeds bestaande trapsgewijze ordening als basis te gebruiken.

In de meeste provincies is een provinciaal museum of zijn enkele regionale of streekmusea die als kernmuseum in het gebied fungeren, aanwezig. Een kernmuseum is een professioneel geleid museum dat in een aantal deelcollecties verschillende facetten van een streek kan tonen zoals geschiedenis, archeologie, geologie, natuur-historie, kunst uit het gebied en dergelijke.

Het vormt als het ware de kern van wat het ideale streekmuseum zou kunnen zijn. Een dergelijk museum diende vaak al jaren als vraagbaak en voorbeeld voor de kleine musea in de omgeving.

Daar werden soms ook restauraties voor kleinere collegiale instellingen verricht, evenals hulp bij het maken van tentoonstellingen gegeven. Het regionaal of streekmuseum met collecties uit de streek kan optimaal een eerste-lijns voorziening zijn.

De staf heeft vaak meer kennis van het gebied en het te tonen materiaal dan een grote instelling elders. Hieraan toegevoegd is dan nog - zij het bescheiden - de hulp van in de regio aanwezige kleine gespecialiseerde musea die soms een Rijks-moeder-museum op hun gebied aan zich hebben weten te binden.

Bij de steunverlening in de regio spelen de provinciale museum-consulenten, federaties van musea, enkele regionale ateliers, provinciale depôts, pooling van tentoonstellingsmateriaal, culturele raden, tentoonstellingsdiensten en andere provinciale instellingen een grote rol.

Een aparte plaats nemen streekconservatoren in. Museumwerknemers van een nieuw soort waarvan er een drietal functioneert, waaronder één in uw provincie, één in Waterland en één in de Betuwe. De Waterlandse heeft reeds véél kunnen toevoegen aan museale activiteiten en het museumbezit binnen haar gebied en daar de onderlinge samenwerking weten te bevorderen.

Het is een steunfunctie die veel op kan vangen, maar zelf ook wel meer behoefte heeft aan ondersteuning van elders.

Een samenwerking in de regio is op de basis van waaruit gewerkt zou kunnen worden met een paraplu van meer gespecialiseerde instellingen om in twijfelgevallen onder te kunnen kruipen. Een plaats van wetenschappelijke voeding en bijscholing, een bron van gegevens en leenobjecten soms zelfs graag de bron van leentoonstellingen.

Bij een decentralisatiebeleid behoort ondersteuning in de eerste plaats een regionale taak te zijn. De bijzonder of gespecialiseerde ondersteuning is een rijkstaak. Terecht is ook als rijkstaak aange-merkt het vervaardigen van tentoonstellingen of dit nu in een zogenaamd moedermuseum of bij de Rijksdienst Beeldende Kunst gebeurt.

Overigens zijn er voorbeelden dat het kleine museum zonder of met weinig ondersteuning heel ver kan komen, ja zelfs verschillende groten helpt of ten voorbeeld strekt. Tentoonstellingen in Franeker zou ik als een, overigens niet door een ieder bejubeld, voorbeeld willen noemen.

Zoals gezegd: steuninstituten – moedermusea, ze zijn er op vele wijze en het totaal kan beslist niet opvangen het grote gebrek aan mankracht, kennis en geld dat de kleine musea aan banden legt, maar dat totaal kan zeer gunstig werken.

Er zijn ook nadelen:

Grote instituten die steunfuncties moeten verrichten, vaak in combinatie met hele andere taken, hebben snel de tendens om doel en motivatie van het werk van binnen uit te zoeken en veel minder om het doel en resultaat af te stemmen op de perifere wensen en behoeften, nog afgezien van het feit dat die lokaal nogal verschillend kunnen zijn.

Bij het maken van tentoonstellingen voor derden is er het gevaar dat de identiteit van de afnemer onduidelijk is door grote verschillen in doelstelling en vormgeving. Een vormgever kan soms zeer sterk overheersen zodat doel en inhoud ondergeschikt worden aan de vorm van het getoonde in plaats van er dienstbaar aan te zijn. De huisstijl van het ontvangende museum – van groot wervend belang – is niet in tentoonstelling of affiche terug te vinden!

Is het ontvangende museum zetbaas van de ondersteunende instelling qua vormgeving of qua inhoud?

Soms bestaat de behoefte om een tentoonstelling aan te vullen of te 'verbeteren'. Dit zal vooral daar zijn waar een educatief medewerker zijn publiek met eigen methoden benadert en waar de tentoonstelling niet geheel in past. Overigens kan ook bewust een leententoonstelling gemaakt worden als inleiding op een zelf in te vullen deel zoals een prentbriefkaarttentoonstelling ingedeeld

naar onderwerpen, die de Tentoonstellingsdienst Noord-Holland liet circuleren.

Een ondersteuner kan een klein museum ook vergaand in methoden of anderszins proberen te overheersen. In ieder geval is er vaak grote angst voor verlies van zelfstandigheid. Bevoogding door de stad wordt door het ommeland nog steeds geweerd!

Sinds het begrip 'moedermuseum' in 'Naar een nieuw museumbeleid' is geïntroduceerd is er naast enthousiasme ook met ongerustheid gereageerd, met name door musea die als moederinstelling voorbestemd leken. Dat betrof de onduidelijkheid van het begrip dat beter omschreven had kunnen worden als 'uitvoering ondersteunend werk ten behoeve van kleine musea'. Maar ook vooral de onduidelijke gevolgen in het financiële en personeelsbeleid van het museum dat ondersteunend werk, dus moedertaken, verricht.

Het op ruime schaal en op kwalitatief hoog peil functioneren in een veelheid van taken zal met name veel extra vergen van het 'moedermuseum', dat zijn eerste taken als wetenschappelijke instelling waar verzameld en onderzocht wordt niet kan en niet mag prijsgeven. Vergelijking met middelgrote en grote musea geeft aan dat 'moedermusea' met een kleine stafuitbreiding op slechts uiterst bescheiden wijze in een aantal van deze leemten kan voorzien.

In dit verband is het uiterst logisch om eerst onderzoek te doen naar de capaciteiten als ook de aard van alle bestaande ondersteuningsinstituten als musea met al of niet erkende moederfuncties, universitaire en andere instituten, restauratie-ateliers, tentoonstellingsdiensten en dergelijke en naar bij de kleinere musea levende wensen naar ondersteuning. Op basis van meer kennis hiervan kan de incidentele, maar hier en daar reeds voortreffelijk functionerende steunverlening voor meerderen van groot nut zijn. Het resultaat van een dergelijk onderzoek zou een fijnmazig netwerk van hulpverleners tot resultaat kunnen hebben. Een algemeen onderzoek lijkt logischer dan aan enkele moedermusea de vraag te stellen op welke wijze zij een bedrag X als moedermuseum zouden willen besteden. Een dergelijk onderzoek zou ook van invloed kunnen zijn op het al of niet opheffen en samen doen gaan van universitaire instituten.

En in de eerste plaats: het praten over nieuwe taken bij moedermusea lijkt weinig zinvol als niet tegelijkertijd het Centraal Laboratorium de mogelijkheid wordt geboden om als centraal ondersteuningsinstituut voor alle musea en restauratie-ateliers te kunnen dienen met méér dan een enkele afdeling.

ZIN EN ONZIN VAN CENTRALE VOORZIENINGEN

Ondanks bekendheid met alle plekjes waar Abraham de mosterd haalt kan géén museum goed voor de dag komen zonder gemotiveerd eigen handelen! Steun is nuttig, maar de eigen inbreng is essentieel. Volledig afhankelijke dochtermusea zijn eigenlijk doodgeboren kinderen.

- 1) Dit stuk is opgesteld door de gezamenlijke museumconsulenten in 1981 en ligt bij hen ter inzage

De heer De Jong heeft de indruk, dat het karakter van deze bijeenkomst - die is aangekondigd als 'studiedag' - is veranderd door de inbreng van de gedeputeerde, die niet alleen de officiële opening heeft verricht maar nu ook in het forum heeft plaatsgenomen. Hoe stelt hij zich de over het voorlopig standpunt van GS te voeren dialoog met betrokken instellingen voor?

De heer Dijkstra antwoordt, dat hij voor de opening van deze dag is gevraagd; sinds dit verzoek hem bereikte is er echter veel gebeurd. Er heeft een gesprek met het ministerie van WVC plaatsgehad en binnen het College van GS is men tot een voorlopige standpuntbepaling gekomen. Vandaag wil hij de betrokken instellingen informeren over de stand van zaken en trachten tot een eerste gedachtenwisseling te komen. In tweede instantie zal worden gesproken met de gemeenten en de individuele musea; daarbij kunnen elementen uit de brief van GS, zoals de stelling dat het Provinciaal Overijssels Museum voor verantwoordelijkheid van de gemeente Zwolle dient te komen, ter discussie worden gesteld. Naar de mening van de heer Dijkstra dient men nu in elk geval niet met de armen over elkaar te gaan zitten; dat zou wel eens een verlies van bestaande voorzieningen kunnen betekenen.

De heer De Jong dankt de gedeputeerde voor zijn duidelijk antwoord.

De heer Wittgen is als voorzitter van de Stichting Musea in Overijssel geïnteresseerd in de plannen voor een steunpunt voor moderne kunst. Is vestiging daarvan in het Rijksmuseum Twenthe niet op zijn plaats?

De heer Dijkstra antwoordt, dat het college zijn visie hierop voorzichtig heeft geformuleerd. Het rijk is inzake dit steunpunt onvoldoende duidelijk geweest. Decentralisatie moet compleet zijn, een aanvullende voorziening waarbij het rijk een vinger in de pap houdt is uit den boze.

De heer Berkhout is van mening, dat een goed steunpunt wel degelijk van belang kan zijn, en dat realisering ervan dan ook in het verdere overleg moet worden betrokken.

De heer Houba vraagt zich af, in welke omstandigheden steunfuncties zelfstandig kunnen worden uitgeoefend dan wel moeten worden ondergebracht bij een moedermuseum.

De heer Berkhout wil dit per geval bekijken; men moet de steunfunctie daar aanhangen waar ze past, daar laten waar ze bewezen heeft te functioneren. Een tentoonstellingsdienst bijvoorbeeld kan als zelfstandige organisatie aanvullend werk doen binnen het geheel van tentoonstellende instanties i. c. de musea. Men dient steeds de totaliteit in het oog te houden.

TWEEDE DISCUSSIERONDE

De heer Wittgen heeft geconstateerd, dat nu vrijwel vaststaat dat 1 januari 1985 de ingangsdatum voor de decentralisatie-operatie wordt, waarbij 1985 tevens het overgangsjaar zal zijn. Is het niet verstandiger, een langere overgangperiode aan te houden, bijvoorbeeld vijf jaar?

De heer Dijkstra zegt het tempo waarmee minister Brinkman de decentralisatie wil realiseren wel te waarderen. Overigens moet de zaak nog in de Kamer worden behandeld en is het de vraag, aan welk systeem de voorkeur zal worden gegeven: dat van subsidie-uitruil (bijvoorbeeld het POM tegen Toneelgroep Theater) of dat van rechtstreekse verevening met provincie- en gemeentefonds. Hierbij speelt ook het standpunt van het Interprovinciaal Overleg en dat van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten een rol. Duidelijk is wel, dat de decentralisatie een gigantische operatie wordt!

De heer Schelberg wijst in dit verband op de al lopende sanering van de verfijningsregelingen; deze zullen in de komende jaren zelfs grotendeels verdwijnen.

De heer De Jong vraagt, of het ministerie niet genegen is Overijssel wat extra's toe te delen, omdat het min of meer een proefgebied is.

De heer Dijkstra antwoordt, dat de provincie zelf op de status van proefgebied heeft aangedrongen; de ontwikkelingen gaan echter zó snel, dat dit predikaat vermoedelijk al weer achterhaald is.

De heer Jans zou graag een toelichting hebben op het standpunt van GS, dat het Nijenhuis en het Rijksmuseum Twenthe de twee zwaartepunten op het gebied van de beeldende kunst in de provincie kunnen vormen.

De heer Dijkstra meent, dat de ontwikkeling duidelijk in de richting van een tweedeling gaat. Beide musea kunnen en zullen deze functie vervullen, waarbij zij onder één en dezelfde overheid een gericht beleid kunnen gaan voeren.

De heer Schelberg vestigt de aandacht op de nota 'Zorg voor het museum', uitgebracht door de Vereniging van Nederlandse Gemeenten; hierin is de discussie over het museumbeleid van 1976 tot nu samengevat.

Na de theepauze wordt de discussie voortgezet, waarbij de voorzitter verzoekt niet uitsluitend politieke vragen te stellen, maar ook in te gaan op hetgeen de vier inleiders hebben ingebracht.

De heer Wittgen zou graag een toelichting krijgen op de door de heer Dekkers geconstateerde eenzijdigheid van de natuurhistorische musea.

De heer Dekkers antwoordt, dat deze musea zijn ontstaan in een tijd dat televisie en film onbekende media waren. Het huidige natuurbesef is erop gebaseerd. De oude media willen nu op de nieuwe lijken, met knopjes en lampjes, en zich flitsend en modern voordoen. Het eigen karakter en de romantiek ervan worden ontkend, de echt spannende dingen staan op zolder; daar kan het publiek van het ene stofnest naar het andere hollen. Ieders belangstelling voor de natuur begint met het verzamelen van rommeltjes tijdens de wandeling; als een museum daar niet op aansluit, schiet het zijn doel voorbij.

De heer De Jong vraagt zich af, of het museum als instelling dit millennium wel zal overleven.

De heer Dekkers denkt dat het omgekeerde het geval zal zijn: over een tijdje zullen er alleen nog natuurhistorische musea bestaan, omdat de natuur is verdwenen. Er zijn nu nog reservaatjes, beschermde stukjes natuur die steeds verder inkrimpen, en die men op kunstmatige wijze weer aan elkaar probeert te koppelen (dassentunnels, zebrapaden...). De natuur wordt zelf steeds meer tot museum; de instelling van bezoekerscentra wijst erop, dat ook de overheid de reservaten als openluchtmusea is gaan beschouwen.

De heer De Jong stelt, dat het museum als instelling past bij een bepaalde periode, en dat bij het voorbijgaan daarvan iets anders het museum zal gaan vervangen.

De heer Venema komt terug op de presentatie in de natuurhistorische musea. Zijns inziens moet wel degelijk rekening gehouden worden met de wensen van het hedendaagse publiek. Een moderne presentatie, waarvan hij voorbeelden in Frankrijk heeft gezien, kan zelfs zeer aantrekkelijk zijn.

De heer Dekkers meent, dat dit toch tot de uitzonderingen behoort. Bij het zoeken naar nieuwe wegen in de presentatie zal men zich terdege moeten bezinnen op de vraag, wat nu precies die kiem van verwondering is die de oude musea zo aantrekkelijk maakt.

De heer Venma waarschuwt voor namaak; alleen in een museum als Teylers heeft men nog werkelijk te maken met de zuivere 'oude' entourage.

De heer Dekkers blijft erbij, dat voor mensen met zijn smaak zo langzamerhand niets meer overschiet. In de musea worden kleine Bijlmermeertjes gebouwd, waarbij de eenzijdigheid troef is...

De heer Schelberg vraagt zich af, wat oudheidkamers zo aantrekkelijk maakt; die bevinden zich in dezelfde sfeer en blijven de mensen boeien.

De heer Wittgen wijst op de ervaringen met de twee oudste zalen van Natura Docet, uit 1911 en 1920. Deze blijven het publiek 't meeste bij; zou dit niet komen door het spoorzoeken-effect, de omstandigheid dat niet alles in één oogopslag te overzien is?

De heer De Jong meent, dat het gebrek aan geld een rol speelt; omdat men niet in staat is dure spullen aan te schaffen blijft men dicht bij huis en dus bij het herkenbare. Van wat werkelijk geslaagd is, kan men bepaalde elementen bewaren, maar zijns inziens moet het slechte er uit worden gehaald.

De heer Berkhout bepleit diversiteit in de presentatie. Het gaat inderdaad om een bepaalde vorm van herkenbaarheid, om het element van de ontdekking. In het museum Cruquius waren bij herinrichting aanvankelijk de molenmodellen verwijderd, maar toen bleek dat het publiek ze miste, zijn ze schielijk weer teruggeplaatst.

De heer Zeiler vraagt zich af, hoever men moet gaan met het 'be-moederen' van met name de kleine musea en oudheidkamers. Vaak is het plezier dat de vrijwillige medewerkers en hun publiek eraan beleven, al meer dan voldoende rechtvaardiging voor het bestaan ervan.

De heer Houba ziet een verschil tussen moderne kunstmusea en kunstverzamelingen, met name wat ambiance betreft.

De heer Heij merkt op dat hij zich in zijn inleiding geen voorstander heeft betoond van aparte musea voor moderne kunst. Men moet daarvoor een bestaande ambiance zoeken, moderne kunst alléén is zijns inziens niet levensvatbaar.

De heer Schelberg meent dat het Nijenhuis een goede illustratie vormt van deze stelling, waarop de heer Heij zegt in het midden te willen laten of hier het huis of de persoonlijkheid van de directeur een doorslaggevende rol speelt.

De heer Houba acht de in het Nijenhuis gehanteerde formule inderdaad een zeer bruikbare, maar vraagt zich af in hoeverre rekening moet of kan worden gehouden met de wensen van het publiek.

De heer Heij antwoordt, dat dit laatste een rol kan spelen, maar niet als enige. Ook de provincie zal stimulerend moeten optreden in het verzamel- en expositiebeleid.

De heer Levisson is van mening, dat een onderscheid gemaakt moet worden tussen collectionering en (actief) tentoonstellingsbeleid. Vooral voor dat laatste moeten de mogelijkheden worden uitgebouwd. Men moet overigens oppassen voor een situatie waarin 'de architecten niet weten wat de bewoners willen'. Verenigingen van vrienden dienen dus inspraak in het beleid te hebben, ofschoon zij natuurlijk niet op de stoel van de museumleiding moeten gaan zitten.

TWEEDE DISCUSSIONERONDE

Mw Van Waadenoijen wijst op de verschillen van opvatting en de controverses die binnen de kunstwereld leven. Allerlei gebruikersgroepen en niet in de laatste plaats de kunstenaars dienen bij de discussie te worden betrokken. Ook zij ziet weinig heil in een totaal nieuw museum.

De heer Berkhout voegt hieraan toe, dat in een museum als het Stedelijk in Amsterdam een goed inzicht is verworven in de wensen van het publiek. Een vereniging van vrienden kan een belangrijke rol spelen, maar ook hier zijn niet alle clubs vergelijkbaar. Enquêtes en andere vormen van publieksonderzoek worden meestal maar matig gebruikt in het beleid. Ook hij is van mening, dat stichting van een geheel nieuw museum voor moderne kunst onverstandig zou zijn. Een betere taakafstemming tussen de bestaande instellingen - waarbij ook een tentoonstellingsdienst een rol kan spelen - lijkt hem een betere methode.

Mw Van Dijk wijst op de tendens, dat de centrale voorzieningen op landelijk niveau steeds meer ten goede komen aan de rijksmuseumen alleen. Wat zou de zin of onzin van dergelijke voorzieningen op provinciaal niveau zijn?

De heer Berkhout antwoordt, dat een aantal regionale voorzieningen naast of onder gespecialiseerde voorzieningen op landelijk niveau noodzakelijk is. Verbetering van de eerste-lijn-zorg in de regio - bijvoorbeeld door aanhaking van diensten bij grotere musea of bestaande provinciale instellingen - lijkt hem verstandig. Daarbij gaat de voorkeur uit naar méér disciplines dan één enkele restaurator, zoals wel eens is voorgesteld.

De heer Dijkstra is van mening, dat ook hierbij van de beschikbare mogelijkheden gebruik moet worden gemaakt. Hij denkt bijvoorbeeld aan het schitterende depôt van het Rijksmuseum Twenthe, dat een regionale functie zou kunnen vervullen.

De heer Zeiler zegt geen duidelijke voorstelling te hebben van een regionale functie van een museum dat uitsluitend door een gemeente wordt onderhouden, zoals wellicht in de nabije toekomst het Provinciaal Overijssels Museum.

De heer De Jong zou in dit geval de bestuurlijke en de inhoudelijke kant scherp willen scheiden. Hij wijst op de ervaringen met het Stedelijk in Amsterdam of het Groninger Museum, die weliswaar voor 100% door de gemeente worden gesubsidieerd, maar door hun deskundigheid een regionale (of zelfs bovenregionale) uitstraling hebben.

De heer Dijkstra is het daarmee eens. De gedachtenbepaling van GS is in dezen nog voorlopig, maar duidelijk is wel dat de instandhouding van steunfuncties nog de nodige aandacht moeten krijgen.

De heer Schelberg sluit als voorzitter van deze studiedag de discussies af, en dankt eenieder, niet in de laatste plaats elk der sprekers, voor zijn of haar inbreng. Tevens wenst hij allen veel sterkte met de gigantische operatie die voor de deur staat: de decentralisatie van tal van culturele voorzieningen, waarbij een belangrijke plaats wordt ingenomen door de musea.

Algemeen.

Nota naar een nieuw museumbeleid, ministerie van CRM, 1976.

Eindrapport Museumproject Friesland, Leeuwarden 1981.

Nota Zorg voor het museum, Vereniging van Nederlandse Gemeenten, 1983.

Museumvisie, kwartaalblad van de Nederlandse Museumvereniging, 1977 - heden.

Verslagen van de hoofdconsulent voor de musea, 1977-1982.

Musea en de schone schijn, Nederlandse Museumvereniging, 1982.

Nota Een zaak van leven en dood (sectornota natuurhistorische musea), ministerie van CRM, 1982.

Commentaar van de sectie natuurhistorische musea op de nota

Een zaak van leven en dood, 28 september 1982.

Reactie van de Culturele Raad Overijssel op de nota Een zaak van leven en dood, 29 september 1982.

Verslag van de hoorzitting over de nota Een zaak van leven en dood (27 september 1983), ministerie van WVC, 1983.

Nota Archeologie en Musea in Nederland, ministerie van CRM, 1982.

Reactie van de Culturele Raad Overijssel op de nota Archeologie en musea in Nederland, 14 december 1982.

Nota Omdat het om mensen gaat (sectornota volkenkundige musea), ministerie van WVC, 1983.

Reactie van de Culturele Raad Overijssel op de nota Omdat het om mensen gaat, 21 december 1983.

Overijssel.

H. Schelhaas (red.), Musea en oudheidkamers in Overijssel, jaarboek 1983, Waanders, Zwolle 1982.

F. D. Zeiler, Museumboek voor Overijssel, Bosch & Keuning, Baarn 1983
Overijssels Contactbericht, periodiek (sinds 1984 kwartaalblad) van de afdeling Musea, Oudheidkunde, Monumenten van de Culturele Raad Overijssel, Zwolle 1975-heden.

Brief van GS van Overijssel aan de minister van WVC met betrekking tot de verdeling van de bestuurlijke verantwoordelijkheden voor een aantal musea in Overijssel (voorlopige standpuntbepaling), 21 februari 1984.

Reactie van de Culturele Raad Overijssel op de voorlopige standpuntbepaling van GS, 21 mei 1984.

Notitie betreffende de herverdeling van de bestuurlijke verantwoordelijkheden voor een aantal musea in Overijssel (definitieve standpuntbepaling), College van GS, mei 1984.

Hartekretennota, een voorlopige standpuntbepaling van de Stichting Musea in Overijssel, 20 februari 1984.

Genoemde literatuur kan worden ingezien op het documentatiecentrum van de Culturele Raad Overijssel, Nieuwstraat 55 te Zwolle (geopend op dinsdag- en donderdagmiddag, en voorts na afspraak).

LIJST VAN DEELNEMERS

- A. B. Wittgen
Natura Docet, Denekamp
- C. H. Slechte
Gemeentemusea, Deventer
- P. Venema
R. van Maarle
Natuurmuseum Enschede
- E. van de Werdt
H. ter Avest
Stedelijk Museum Kampen
- M. Lassche
Palthehuis Oldenzaal
- G. D. van der Heide
Natuurhistorische Museum Schoone-
welle Zwartsluis/Stoomgemaal
Mastenbroek
- H. Smit
J. W. M. de Jong
E. A. van Dijk
Provinciaal Overijssels Museum
- J. van Dijk
Natuurmuseum West-Overijssel
- A. C. A. W. van der Felz
Hannema-De Stuers Fundatie
- A. V. M. Hubrecht
A. Stam
Gelders Oudheidkundig Contact
- P. van Roosmaalen
organisator Tijdelijk Museum/
cultureel medewerker TH Twente
- A. L. Jordens
museumconsulent Utrecht
- J. W. Stratingh
museumconsulent Groningen
- G. de Leeuw
museumconsulent Drents Museum
- M. W. Meijer
secretaris Adviesraad Musea van
de Ned. Museumvereniging
- B. C. de Vries
ass.-beleidsmedew. musea
ministerie van WVC
- G. W. in 't Hout
R. Westera
F. Dalberg
B. C. Sliggers
Culturele Raad Noord-Holland
- H. J. Mous
Culturele Raad Friesland
- F. Polter
Nationaal Overleg Gewestelijke
Cultuur
- D. ter Harmsel
Oudheidkamer Riessen/Twente Akademie
- G. Kelderman
Oudheidkamer Ommen
- T. Hesselink-v.d. Riet
Stichting Heemkunde Albergen
- L. S. Carper
J. H. Houba
F. K. Stikker-Rienks
statenleden
- C. J. van Heel
T. J. N. M. Marcelis
Provinciale Archiefinspectie Overijssel
- M. Veenhuizen
H. van der Meulen
Afdeling 4/CZ provinciale griffie
- R. J. Krudop
provincie Overijssel
- W. D. Piek
gemeente Enschede
- H. Bloem
gemeente Noordoostpolder
- C. J. J. Olde Kalter
gemeente Oldenzaal
- B. P. Borst-Bom
H. Schut
gemeente Zwolle
- Z. Kolks, Boekelo
K. S. Levisson Borne
M. R. Rutgers, Zwolle

LIJST VAN DEELNEMERS

F.A. Kars-Buitenwerf
bestuurslid Culturele Raad
Overijssel

J.E. Hopman
Nederlands Dagblad

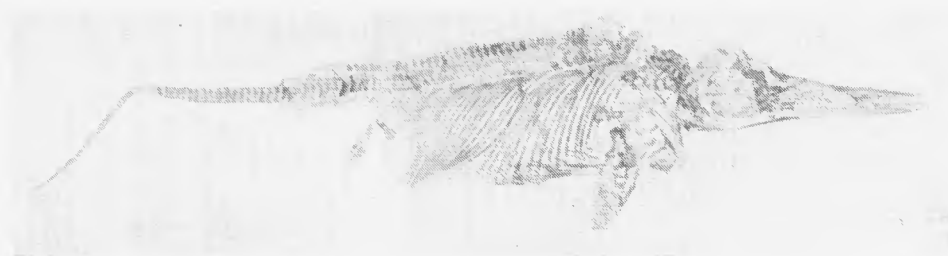
E. Jans
Jaarboek Twente

Th. Jansma
H. Albrecht
P.G. Boeschoten
H. Laarakkers
M. von Martels
A. Stapel
Culturele Raad Overijssel

FORUM

J. Dijkstra
J. van Waadenonjen
M. Dekkers
J.J. Heij
J.G. Berkhout
W.L.G. Schelberg
F.D. Zeiler

- gedeputeerde voor cultuur van Overijssel
- oud-medewerkster museumproject Noord-Brabant
- bioloog en publicist
- conservator Drents Museum
- museumconsulent Culturele Raad Noord-Holland
- voorzitter Culturele Raad Overijssel/dagvoorzitter
- stafmedewerker Musea, Oudheidkunde, Monumenten/secretaris.

COLOFON

Dit is een uitgave van de Culturele Raad Overijssel,
afdeling Musea, Oudheidkunde, Monumenten
Postbus 1347, 8001 BH ZWOLLE, telefoon 038-212863

Eindredactie : F.D. Zeiler
Typewerk : G.J.W. Mastebroek
Omslagontwerp en
illustraties : F.D. Zeiler *)
Druk : Grafisch Bedrijf Hasselt B.V.

Copyright Culturele Raad Overijssel 1984

Prijs: f 5,--

Nog verkrijgbaar:

Streekcultuur in Overijssel (studiedag 1982) f 7,50
Archeologie in Overijssel (studiedag 1983) f 5,--

*) *Op p. 12 ziet men de vier inleiders: Berkhout (l.b.), Van Waadenoijen (r.b.), Heij (l.o.) en Dekkers (r.o.), op p. 17 gedeputeerde Dijkstra en het voltallige forum.*

De overige foto's zijn genomen in Zwolle (Provinciaal Overijssels Museum, omslag), Enschede (Textielindustrie-museum, p. 2), Genemuiden (Stedelijke Oudheidkamer, p. 26), Hardenberg (Oudheidkamer, p. 32) en Denekamp (Natura Docet, p. 35).